

اليهود الإيرانيون في مجال الأعمال والتجارة ١٩٤١ - ١٩٧٩

اليهود الإيرانيون في مجال الأعمال والتجارة ١٩٤١ - ١٩٧٩

آواز اسلام احمد

awaz1992awaz@gmail.com

قسم التاريخ، كلية العلوم الإنسانية، جامعة دهوك، إقليم كردستان - العراق

أ.م. د. هلبين محمد احمد

hilbeen.ahmed@uod.ac

قسم التاريخ، كلية العلوم الإنسانية، جامعة دهوك، إقليم كردستان - العراق

الكلمات المفتاحية: ايران، اليهود، الاقتصاد، التجارة.

كيفية اقتباس البحث

احمد . آواز اسلام . هلبين محمد احمد . اليهود الإيرانيون في مجال الأعمال والتجارة ١٩٤١ - ١٩٧٩ ,مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، تشرين الأول ٢٠٢٦, المجلد: ١٦, العدد: ١٠ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered مسجلة في
ROAD

Indexed مفهارة في
IASJ

Iranian Jews in Business and Trade 1941-1979

Awaz Islam Ahmed

awaz1992awaz@gmail.com

Department of History, College of Humanities, University of Duhok,
Kurdistan Region - Iraq

Assistant Professor Dr. Hilbeen Mohammed Ahmed

hilbeen.ahmed@uod.ac

Department of History, College of Humanities, University of Duhok,
Kurdistan Region – Iraq

Keywords : Iran, Jews, economy, trade.

How To Cite This Article

Ahmed , Awaz Islam ,Hilbeen Mohammed Ahmed ,Iranian Jews in Business and Trade 1941-1979 ,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, October 2026,Volume:16, Issue 10.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

الملخص:

لعب يهود ايران في عهد محمد رضا شاه (١٩٤١-١٩٧٩) دورا افضل واوسع نطاقا في الانشطة الاقتصادية و التجارية، ان السياسة التي اتبعها الشاه من اجل تحديث و تغريب البلاد (جعلها ذات طابع غربي) فتحت ابوابا جديدة امام الراسمالين اليهود في القطاعين الصناعي و التجاري. و نتيجة لذلك تمكن عدد من التجار اليهود من لعب دور كبير ومؤثر في استيراد و تصدير البضائع و السيطرة علي الاسواق الداخلية و الخارجية في بعض المجالات المعينة. وكان ليهود ايران القاطنين في المدن الكبرى مثل طهران و اصفهان و همدان ، دورا محوريا في التنمية التجارية وناعاش راس المال، كما ان علاقتهم مع الاسواق الخارجية و المجتمعات اليهودية خارج البلاد كانت تسهل نمو التجارة الداخلية، من جهة اخرى كان ليهود ايران دور في عمليات التجارة غير القانونية او التجارة المهربة لاسيما مع يهود العراق و ذلك عبر شبكات خاصة و علاقات مع يهود العراق. مثل التجارة بالبضائع الثمينة والعملات والذهب والفضة،وقد تم توثيق كل هذه الامور في التقارير الحكومية، وبشكل عام

أصبح يهود إيران في هذه المرحلة التاريخية واحدة من المكونات النشطة المؤثرة في المجالات الاقتصادية عمومة والأعمال التجارية خصوصاً ولعبوا دوراً كبيراً وبارزاً في تنمية الاقتصاد الإيراني. تُعدّ الأنشطة التجارية عصب اقتصاد أي دولة، والمحرك الرئيسي لتبادل السلع والخدمات. كما تلعب التجارة دوراً هاماً في بناء اقتصاد الدولة. ويُمثّل التجار قطاعاً اجتماعياً قوياً وذا نفوذ في أي بلد. ونظراً لأهمية التجارة داخل الدولة والمجتمع، يُقسّم هذا الموضوع إلى التجارة الرسمية والمفتوحة والتهريب.

Abstract:

During the era of Mohammad Reza Shah (1941_1979), the Jews of Iran played a better and more extensive role in economic and commercial activities. The policy pursued by the Shah for the modernization and Westernization of the country opened new doors for Jewish capitalists in the industrial and commercial sectors. Consequently, a number of Jewish merchants were able to play a major and influential role in the import and export of goods and to control domestic and foreign markets in specific fields. The Jews of Iran who were in major cities such as Tehran, Isfahan, Tabriz, and Hamadan, had an important role in commercial development and capital revitalization; moreover, their relation with Jewish markets and communities outside the country facilitated the growth of smuggling, especially on the borders with Iraq, through certain specialized networks and relation with the Jews of Iraq, such as the trade of precious goods, currencies, gold and silver. All of this was intensely suspected in government reports. Overall during this historical phase, the Iranian Jews became one of the active and influential communities in economic fields in general, commercial businesses, in particular, played a major and prominent role in the development of Iran's economy.

Trade activities are the heart of any country's economy and the main movement of exchange of goods and services. Trade also plays an important role in building the country's economy. Traders are a strong and influential social sector in any country. Due to the importance of trade and trade within the country and society, this topic is divided into official and open trade and smuggling.

جوهيّن ئيراني د پيشه و كارى بازرگانيدا ١٩٤١ - ١٩٧٩
آواز اسلام احمد

awaz1992awaz@gmail.com

پشكا ميژوو، فاكولتيا زانستين مروفايه تي، زانكوي دھوك، ههريما كوردستاني - عيراق

پ. ه. د. هليين محمد احمد

hilbeen.ahmed@uod.ac

پشكا ميژوو، فاكولتيا زانستين مروفايه تي، زانكوي دھوك، ههريما كوردستاني - عيراق

پوخته:

جوهیئن ئیرانی لسهر دهی محمد رضا شاه ١٩٤١-١٩٧٩ روله کی باشت و بهر فرهتر دچالاکیئن ئابووری و بازرگانیدا نه نجام دا. نهو سیاستا شاهی پهیره و ذکر ژ بو نوکرن و روژئا بوونا وهلاقی، ده رگه هین نوی بو سه رمایه دارین جوهی د که رتی پیشه سازی و بازرگانیدا فه کرن. د نه نجام دا ژماره یه ک ژ بازرگانین جوهی شیان روله کی مه زن و کاریگر دهنارتن و ئینانا که ل و په لاند ا بگین و کونترولا بازرتن نافخو و دهرقه بکه ن دهنده ک بوارین تایبه ت دا. جوهیئن ئیرانی ته وین ل باژیرین مه زن وه ک ته هرا ن و نه سفه هان و ته بریز و هه مه دان، روله کی گرنگ ل که شه پیدانا بازرگانی و فه ژینا سه رمایه یی هه بوو، ههروه سا په یوه ندین وان دگه ل بازار و کومه لگه هین جوهی یین ژده رقه ی وهلاقی کارناسانی بو که شه کرنا بازرگانیا ناف وهلاقی ذکر. ژلایه کی دیشه جوهیئن ئیرانی به شداریه کا مه زن دکر یارین بازرگانیا نه یاسایی ئان بازرگانیا قاچاخ هه بوو، تایبه تی لسهر سنورین دگه ل عیراقی، بریکا هنده ک تورین تایبه ت و په یوه ندیا دگه ل جوهیئن عیراقی، مینا بازرگانیا که ل و په لین گرانها و دراف و زیر و زیقان. نه ف چه نده هه می دراپورتین حکومه تیدا ب چری هاتینه تومارکرن. بگشتی دفی قوناغا دیروکیدا جوهیئن ئیرانی بوونه ئیک ژ وان پیکه اتین چالاک و کاریگر دپوارین ئابووری دا و بگشتی کارین بازرگانی ب تایبه ت روله کی مه زن و بهرچاف دگه شه کرنا ئابووری ئیرانی دا دگرا.

په یفتن سه ره کی: ئیران، جوهی، ئابوور، بازرگانی.

یشه کی

که هشتنا بنه مالا په هلهوی بو سهر دهسته هلاقی ل ئیرانی ل سالا ١٩٢٥، بوویه خاله کا وه چه رخانی د میژوویا که مینه یین ئایینی دا بگشتی و کومه لگه ها جوهییان ب تایبه تی. پشتی چه ندین سالتین ژ دویر ئیخستنی و پشتگوها فیتنا یاسایی و ئابووری و کومه لایه تی یا لسهر جوهییان دهاته پهیره و کرن، ژ نه نجامی تیگه هی ئایینی و نه ریتی توند بهرام بهر وان، نه ف چه نده ببوونه نه گهری سنوردار کرنا بزاف و چالاکیئن بازرگانی یین جوهییان. هاتنا په هلهویا ژینگه هه کا نوی ره خساند و دهرقه ته کا میژووی بو کومه لگه ها جوهییان په یداکر، داکو ب له ز تیکه لی ژینا ئابووری یا وهلاقی ببن و پینگه هی پیشه یی یی جوهییان ژ فروشیارین گه روک و ساده دناف تاخ و کولانین وهلاقی، بهر هف چینه کا دارایی بورجوازی یا بازرگانی و پیشه سازی گوهارت، لهوا نهو بوونه خودان روله کی سه ره کی د ئابووری وهلاقی. نه ف فه کولینه دی هه ولده ت میکانیزم و ئامرازین رولی جوهییان یی بازرگانی دیار که ت، ژ بهر گرنگیا کاری جوهییان یی بازرگانی و کاریگره یا وان لسهر بازاری.

گرنگیا بابه تی:

گرنگیا فی بابه تی فه دگهریت بو وی گورانکاری میژووی و ئابووری یا که مینه یا جوهییان دفی قوناغیدا بدهسته ئینایی. جوهییان ژ بهر وی ئازادیا سیاسی و ئایینی و ئابووری و پشته فانی دهسته هلاقی کو کونترولا به شه کی مه زن ژ بازار و سیسته می بانکی یی ئیرانی کریوو، ب رهنگه کی کو گورانکاریپن دسه رمای جوهییان دا دروست بوون، راسته وخو کارتیکرن لسهر بودجه یا وهلاقی ذکر. ههروه سا نه ف بابه ته گرنگه بو تیگه هشتنا چاوانیا رهنگه فانا په یوه ندین دبلوماتکاری یین ئیرانی و ئیسرا ئیلی لسهر بزافا بازرگانیا نافخو و ناف وهلاقی.

کیشه یا فه کولینی:

نهو ژندهر و بهلکه نامه یین پیزانینین میژوویا ئابووری یا جوهییان دیار دکه ن دکتیم و بهر زنه، ههروه سا نه بوونا ئامارین فره می لسهر رولی جوهییان، دگه ل هه بوونا دژ بهر یی د دید و بوچوونین میژوونقیسان، ههروه سا وهرگیرانا بهلکه نامه یین تایبه ت ب جوهییان فه کو ب زمانی فارسی بوون و بشوهیه کی باش دیار نه دکرن ژ بهر که فئاتیا بهلکه ناما.

پلانا فه کولینی:

بو پتر سانا هیکرنا بابه تی فه کولین هاتیه دابه شکر لسهر دوو ته وهرین سه ره کی، ته وهری ئیک بیاس ل گوهرینین یاسایی و پیکه اته یا بنه رته یی بازرگانی یا ئاشکرا و فره می یا جوهییان دکه تن، دگه ل رونکرنا نهوان بوارین بازرگانین جوهییان سهر که فتن تیدا ئینای. دته وهری دوویدا تیشک هاتیه دانان لسهر

شروع کرنا زیدہرا:

ده راز زندگی

چالاڪين بازرگاني دلي ٿابووري ههر وهلاته كي يه و بزافا سهره كي يا گوهرينا كهل و پهل و خزمه تگوزاري نه، ههروه سا بازرگاني روله كي مهزن د ٺافاكرنا ٿابووري وهلاتيدا دگيريت، بازرگان ته خه كا جفاكي يا بهيڙ و ڪاريگه رن دههر وهلاته ڪيدا. ڙبهه رگنگيا بابته ٿ بازرگاني و بازرگانا دناف وهلات و جفاڪيدا، ٺهف ته وهره هاتيه دابه شڪرن لسهر بازرگانيا فهرمي و ٺاشڪرا و بازرگانيا قاچاغ.

تہوہری ٹیپی: بازارگنیا ٹاشکرا

سهردهمى دهسته لاتداريا محمد رزا شاهى جو هيٺين ٿيراني سهر به خويهه ڪا مهن يا ٿابووري و ٿاينى و ڪومه لايه تي بدهسته خوهه ٿينا، ٿه وان پيشقه چوهه ڪا داراي يا بي وينه بخوهه ديت و هه مان مافين موسلمانا وه رگرتن، ٿه رڪو شاهى دهسته لاته ڪا ديمو ڪراسى ل دهسته پيڪا ڪو ڪي خدا گيرا، و ل سهر بنه ماني دهسته لاتا روڙ ٿا ڪومه تا خو دانا^(۱). په يوهنديين شاهى يٺن ب هيڙ دگهل روڙ ٿا هاندا ريڙي ل مافين ڪه مينه يٺن ٿاين بگريت، شاهى دانپيدان ب دهوله تا ٿيسرايلى ڪر بڻي چهندي ري لهر جو هييان قه بوو ب هيڙ به شداري د ته وهرين جودا يٺن ڪومه لگهه ٿيراني دا بڪهن، هه رهه سا په يوهنديين شاهى ٿيراني دگهل ٿيسرايلى ڪاريگهري لسهر وان جو هييان ڪر ٿه وٺن سهردهمى بهري دا ل ٿيراني ڪوچڪري دوباره زفرينه ٿيراني قه^(۲). هه ر ٿه ر سياسه تا شاهى به رام بهر جو هييان ٿه و لدهف وان هاته نياسين ب (داروشه ٽيڪ ۵۵۰ - ۴۸۶ ب.ز) ٿه ر وي ٿا زاديا وان لسهر دهه وي بوراندي^(۳).

سهردهی دهسته لاتداریا محمد رزا شاهی لایه ننگرڼې ګرنگې ټې هاتیه دان ژلايې جوھییان څه ټابووری بو، بو
 نموونه چهندين خيزانين ددهوله مهندي دياربوون ل باژيري ته هيران وهك (بنه مالا القانيان - بنه مالا
 هارونيان)، ل ديف ټاماره كي ل سالا ١٩٧٥ نيزيكي (١٢) مليون ټرين جوھي ل ټيراني هه بوون. سهاره
 ټي چهندي (ميشيل سلومون) سهرنفي سهري (روژناما هارتس)^(٤) كو ګوډاره كا تايبهت بووب جوھییان
 څه ل ټسر ليلي ديژيت: "ل سالتن حهفتيډيان كاودانين ټابووری ټي جوھييا ګه لهك دخوش بوون لي
 هه مي د زهنگين نه بوون، به لي (١٥) كارګه هيڼ مه زن ل ټيراني خودانين وان جوھي بوون و شيانين ههين
 حوكم، ل ټيراني بكن بڼ دي خودان كارڼ بيشه ي نه وه كي، خودان هوتل و كارڼ بازارګان نه."^(٥)

بازرگانین جوہی ل ئیرانی شیان کونترولہ کا بہرچا فل سہر بازاری ئیرانی بگشتی بکہن، شاہی ژئی ژلائی ئابووری فہ پشتہ ستنہ کا مہزن لسہر وان کر، لہوما بوونہ ہیژہ کا کاریگہر د ئابووری ئیرانی دا و ژیانہ کا خوشتر ژ موسلمانا بوراند، کاریگہریا وان زور بوویہ تا وی رادہی ئە گہر سہرمایہ دارین جوہی سہرمایہ خو ژ بہنکین ئیرانی دا فہ کنشایا دا دہولہ تا ئیرانی توشی کنشین دارایی بیت^(۱).

میٹروونقیسی۔ جوہی (صموئیل نیٹیجر) دیہیت: "ریڑا دہولہ مہندیں جوہی ل ئیرائی ۸ - ۱۰ % بوو، چینا ناڤین ۴۰ % بوو، چینا ھزار ۵۰ % بوو" (۷)۔ لی میٹروونقیسی۔ جوہی (شموئیل سیجف) ریڑہ کا دی با باری ئاووری پڑ جوہیئن ئیرائی دہتہ دیار کرن و دیہیت: "دناف ۸۰ ھزار جوہیان ل ئیرائی ۱۰ %

اليهود الإيرانيون في مجال الأعمال والتجارة ١٩٤١ - ١٩٧٩

زور دهوله مه نند بوون، ٨٠٪ دهوله مه نندین ئاسای بوون یان ژێ ناڤین بوون، ١٠٪ هه ژار بوون، هوسا دیاردبیت کو رێژه کا زور ژ جوهریان باری وانی ئابووری ی خوش بوو، وان کونترولا خو سه پاند بوو لسه ر ئابووری ئیرانی^(٨).

لایه نی بازرگانی ی هه ره بناڤ و دهنگ دناڤ ئابووری جوهری و ئیرانی دا، بازرگانی مه حفیرا بوو، جوهریان بازرگانی مه حفیرا دناڤه را روژئاڤا و روژه لات دا دکر، (جادا بێردوزی) کو دکه فیه باژیری ته هه ران جهی بازرگانی جوهریان بوو، ل ویری هه می بازرگان کوم دبوون، ته و مه حفیرین دهاتنه دروست کرن ئینانه ویری و هه رته ژده رفه ی ئیرانی تایبه تی باژیری له نده ن و پاریس، ژوان مه حفیرین کاشان، کو رێژه کا زور داخوازی لسه ره بوو ژبه ر ئاستی به ره هه م ئینانا وان یا باش، (حاجی یهودا هارونیان) دهیته هژمارتن مه زنتین بازرگانی جوهری دڤی بواری دا، هیشتا سه رده می (رزا شاهی) روله کی مه زن دبازرگانی مه حفیران دا هه بوو، لی سه رده می (محمد رزا شاهی) پتر رولی وی دیاردبیت ژماره کا زور ژ مه حفیران هه رته ده رفه ی وه لاتی، کارگه هین تایبه ت ب دروست کرنا مه حفیران دروست کرن، هه روه سا ل سا لا ١٩٧٢ کارگه ها (ئه بیره شم - قه دیفه) ل ئیرانی دروست کر، و ل سا لا ١٩٧٢ ژماره کا زور ژ مه حفیران هه رته پاریس و له نده ن^(٩). پشی مرنا (حاجی یهودا هارونیان) کورین وی (طبریل - نو اش مسعود هارونیان) به رده وام بوون لسه ر بازرگانی مه حفیران پاشی ل سا لا ١٩٧٩ به ره ف ئه مریکا چوون ل ویری ژێ هه مان کار دکر^(١٠).

ژ بازرگانی دی یین جوهری بناڤ و دهنگ ل ئیرانی بو فروتن مه حفیران بو ژده رفه ی ئیرانی هه رتن، هه رتن مه حفیرا بو باژیری له نده ن دهستی (سلیمان و برایتی وی) دابوو، ته و مه حفیرین بو باژیری هه مبورگ دهستی (بلور و برایتی وی) دابوو، یین باژیری زیورخ دهستی (مرادپور و برایتی وی) دابوو*، زیده باری چه نندین بازرگانی دی هه بوون په یوه ندی گریدان دگه ل میلانو، نیویورک، لوس ئه نجلوس و به رازیل^(١١).

ژبه ر به رفه ره بوونا بازرگانی مه حفیران ل ئیرانی جوهری ئیرانی هاتنه هاندان کارگه هین تایبه ت ب دروست کرنا مه حفیران فه که ن، هه روه سا نفیسینگه هین تایبه ت بو فی کاری ل ده رفه ی ئیرانی فه که ن، ئیک ژوان بازرگانی بناڤی (مراد آریه)^(١٢). چه نندین کارگه ه هه بوون ئیک ژوان کارگه ها یا تایبه ت بو مه حفیران فه، ته فی بازرگانی روله کی مه زن هه بوو دفروتن مه حفیران دا و هه رتن وان بو ده رفه ی وه لاتی، تایبه تی مه حفیرین کاشانی رێژه کا زور هه رته نه وروپا^(١٣).

هه روه سا بازرگان (البرت دانیال پور) ئیک ژ بازرگانی بناڤ و دهنگی جوهری بوو، شایه کارگه هه کا مه زن یا مه حفیران ل ئیرانی دروست بکه ت، و په یوه نندی بازرگانی دگه ل ئیسرایلی گریده ت، و روله کی به رچاڤ د بازاری ئیرانی دا هه بو^(١٤). بازرگانه کی دی (عوزرا یعقوب کوهن) ژ بازرگانی ب ناڤ و دهنگ بو ل بازاری ته هه رانی، پێشانگه ها وی ژ هه می پێشانگه ها مه زنتر بوو، ته فی که سی په یوه نندی بازرگانی دگه ل بریتانیا تایبه تی باژیری مه نچستیر هه بوون. هه روه سا که سه کی دی بناڤی (ملا داوود) ماموستا بو ل ته هه رانی ل سا لا ١٩٦٠ دگه ل خیزانا خو کاری دروست کرنا مه حفیران دکر، ته فی خیزانی سالانه دوو هه تا سی مه حفیران دروست کرن هه رته ژ ده رفه، ژبه رکو مه حفیر ب دهستی هاتنه دروست کرن دشیان ژماره کا کیم دروست بکه ن^(١٥).

ته و مه حفیرین دهاتنه دروست کرن ژلای جوهریان فه ژ چه نندین جورا پیک دهاتن وه کی: (مه حفیرین غزال غزلا - مه حفیری بیابانا سینا - مه حفیری هه ربرت سموئیل)^(١٦). ته ف مه حفیرین دهاتنه دروست کرن هه ر ئیک دیزایی خو هه بوو و هه ر ئیک راما نا خو هه بوو، بو نمونه: مه حفیری غزال غزلا دارا خو رمی لسه ره بوو، هه روه سا نفیسینا دهه فه رمانین موسای - سلاڤین خودی لسه ر بن - لسه ره هه بوو، دیسان ره خ مه حفیری گیانه وه ر و داروبار و به لگین تری و گولان لسه ر دروست کرن، کو وینی طاوسی لسه ر بو کو هیما ی زیندیوونی یه، هه روه سا ل ره خ دی ئایه تین عبری لسه ر بوون^(١٧).

سهبارت مهحفيرى (بيابانا سينا)، ئەف مهحفيره دهيتە هژمارتن باشتين جورين مهحفيرا، رهنكى وى زهر و شينى تارى دهاته دروست كرن، ديسان ل نيقي دهه دارين خورمى دهينه ديتن كو هيماني دهه هوزين بهرزهبوى ي جوهريان دهته دياركرن^(١٨).

ههروهسا مهحفيرى هربرت سموئيل، لسهر في مهحفيرى وينه ي هربرت سموئيل لسهر دروست كربوو، ئەف كهسه ئيكه مين فهرماني جوهي بوول فلسطيني، و ناقي وى ب خه تي فارسي ي شكهستي ل بني مهحفيرى هاتبوو نقيسين، ههروهسا نقيسين عبرى لسهر ههبوون، وهك يادگاريهك دانهيهك ژفي ل باژيري ئەسفه هان هاتيه پاراستن^(١٩).

بقي شيوزي جوهين ئيراني بازركنيا مهحفيرا ئيخسته ژير كوئوتولا خو، لهوما هندەك جارا كيشه پهيدادبوون د بازركنيا مهحفيرا دام ژبه رگه لهك جارا جوهريان فيلبازي د فروتا وان دا دكرن، ل ده مي مهحفير دروست دكرن جورين نه باش ب باشي ددا نياسين و هنارتنه ژدهرفه و ب بهايين گران، بو نمونه: ئەف كهر بهاني مهحفيره كي هزار ريال بان ئەوان ب چار هزار ريال د فروتن، پشتي ئەف مهحفيره كه هشتينه ئەوروپا ب وى جورى خراب ئيدي داخوازي ل سهر هاته راوستاندن . ئەف چهندي ريك ل بهرامبه ر دهوله تين ههفره كه مهحفيرين خو به نه ناف ئەوروپا وه كي: (چين - توركي - قه ققاز)، بقي چهندي كارتيك رنه كا خراب يا مهن ل سهر ئابووري ئيراني هاته كرن، ژبه ركو كوگه هين وان تزي بوون ژ مهحفيران، لهوما جوهين ئيراني نه چار بوون وان مهحفيران ژ بوهاي وان ئەرزان تر بفروشن، كو ژمارا وان گه هشته ٩ هزار مهحفيران^(٢٠).

پشتي حكومه تا ئيراني ئاگه ه ژفي چهندي بووي هندەك ريك بكارئينان بو ريگري ژفي فيلبازي و بهيزكرنا باري ئابووري ئيراني، ل سالا ١٩٤٢ حكومه تا ئيراني بريار دا پيتفيه هه ر مهحفيره كي بهيته دروست كرن ب مادي باش بن، رهنكين پي دهينه دروست كرن نابيت فيلبازي تيدا بهيته كرن، ههروهسا حكومه تي دهرواي گومركا زي ئاگه هدار كرن مهحفيرين نه باش دهريزي ژ دهرفه نه بن^(٢١).

جوهين ئيراني چه ندين لايه نين دي يين بازركاني رول گيزايه وبوينه پيشهنگ ل ئيراني، وان پهيوه نديين ئابووري دگهل وهلاتين بياني گرئيدان، ئيك ژ دهوله تين گرنگ بو جوهريان دهوله تا ئيراني بوو، جوهريان حهزا ئالوگوريا به رهه مان دگهل ئيسرائيلي هه بوو، شيان چه ندين كه رهستان به نه ناف ئيراني ژوان: (ئوتومبيلين جوتيارى - ئاميرين پاقرنا ئوتومبيلان - كه رهستين كيميائى - پهروك و نايلون) و چه ندين به رهه ميئن دي، ل ديف ئاماره كي ئەو كه رهستين ژ ئيسرائيلي هاتينه دناف ئيراني دا ل سالا ١٩٦٨ ب بهاي ١٥ مليون دولارا بوون . بازركان (رهحجاني) ژ وان بازركانين جوهي بوو كو پهيوه ندي دگهل بازركاني ئيسرائيلي و ئەندام ژورا بازركانيا ئيسرائيلي (سوى دورئيل) گرئيدان برىكا وى چه ندين به رهه مان هنارتنه ئيسرائيلي ژوان (فهريش - خوارنين ههشكري) و چه ندين به رهه ميئن دي^(٢٢).

ههروهسا چه ندين بازركانين دي هه بوون لي نه هاتينه ديار كرن كا چ بازركاني كرية، بتي نافين وان هاتينه ديار كرن دگهل كاري وان يين خيرووازي بو نمونه: بازركان (حاج ناتان بروخيم) ژ بازركانين باژيري نه هاوهندي بوو، (حاج ئيراهيم ئيسحاق پور) بازركانه كي بناف و دهنگ بو ل ته هرائي گه لهك هاريكاريا هه ژاران كرية، روله كي بهرچاف هه بو د چاره سه ركرنا كيشين خه لكى دا^(٢٣)، بازركان (عبدولا زههابيان) ل ته هرائي بازركاني دكر، گه لهك هاريكارين خيرووازي گه هاندينه هه ژاران^(٢٤)، ههروهسا بازركان (حاج شموئل ئيسحاق حه ي) بازركانه كي سه ركه فتي بوول ته هرائي، ئەو دامه زرينه ري چه ندين كه نيسه و قوتابخانا بوويه وه كي قوتابخانا كوروش^(٢٥).

هه ر چه نده بازركانيا فهري و ئاشكرا لسهر ده مي په هله ويان دا گه شه به كا مهن بخواه ديتبوو، لي رهفارين پيكهاته يا ئابووريا ئيراني سنوردارين گومركي يين پاراستي، ئالوزي و گوهرينين سياسي ل دهفهرى و جيهاني، ژينگه هه كا گونجاو بو گه شه كرنا بازركانيا قاچاغ پهيداكر، و بوويه سه ده ما زيده بوونا سهروهت سامانه كي مهن لدهف تورين بازركانين قاچاغ، دفي ته وهريدا دي باس ل هندەك شيواز و ئالافين به شداربوونا هندەك ژ بازركاني ينجوهريان ژفي بازركانيدا كه ين.

تهوهرى دووى: بازرگانیا جوهییان یا قاجاغ

جوهیئێ ئیرانی روله کێ مهزن د بازرگانیا دهرفه یا ئیرانی ههبوو، ئەف چهنده فه دگه ریت بو وی سهروهت و سامانی مهزن تهووی ددهستی هنده ک ژ مهزنی جوهیئێ ئیرانی دا، و بریکا ئەف سهروهت و سامانی و بازرگانیا دهرفه، شیان کارتیکنه کا بهرفره له سه ر ئابووری وه لاتی بکهت، کریارین قاجاغی ئیک ژ وان بابته بووینه هاتینه گرتیدان ب جوهییافه، و شیان ب ریکا بازرگانین قاجاغ داهاته کێ مهزن بدهستقه بین. دگهل دروست بوونا دهوله تا ئیسرا ئیلی ل فلسینی ئیدی جوهییان پیکول کرن خو ژوان کوسپ و باجین گومرکی رزگاربکه ن و به رهف کارین قاجاغی ی جوهینه بو خو فه دزین ژ دانا باج. بازرگانین جوهی بو کاری قاجاغی چه ندين کال و متاین ده ست نیشانکری کریبونه کاری خو، و داهاته ک مهزن بو وان بده ست فه دهات، ژوان: فه خوارین کحولی، مادین بیهوشکه ر، یارین زاروکا، درا ئی بیانی و که لوبه لپن گران بها^(٢٦).

ژبه ر زیده بوونا کاری قاجاغی، ب به رده وامی دام و ده رگه هین حکومه تی و لایه نین په یوه نیدار، دیشچون و چا فدیپیا کارین قاجاغی دکر، که سین سه ریچیکار دهاته سزادان و که ل و په لپن وان دهاته دهسته سه رکر، ده مان ده ما نافه ندين تایبه ت ب گومرکانفه ب به رده وام بریار و راسپاردین تایبه ت ب که ل و په لپن قاجاغ دهاته ده رکر له سه ر گومرکین وه لاتی، د به رامبه ر دا خالین گومرکی راپورت و به یانامه و داخوایین فره ی دگهل وه زارته دارایی و بانکا نافه ندى ئالوگور دکر و هه می نفیسارین وان گرتیدای بابته قاجاغی ی بوو^(٢٧).

پشتی دامه زراندا دهوله تا ئیسرا ئیلی له سه ر ئه ردی فلسینی، بازرگانین جوهی هه ولین خو چکر ب بو هئارده کرنا چه ک بریکین قاجاغ بو ئیسرا ئیلی، ئەف قاجاغیه بریکا خورمه شه ره ده ربازی عیراقی دبو و ژ ویری بو ئیسرا ئیلی دچوون، له سه ر فی بابته قونسلخانه یا عیراقی ل ته هرائی یاداشته ک دایه وه زارته دهرفه یا ئیرانی و ئاگه هدار کرینه له سه ر هه بوونا گروهی قاجاغی ی جوهییا چه ک بو ئیسرا ئیلی هئیرن، و داخاز کریه یا پیتی ژلائی وه زارته دارایی به یته ئه نجامدان بو هایدارکرنا گومرکا و چا فدیپیا وان و ده مان ده م دا وه زارته جه نگی بکه فیه بواری ئاماده باشی دگهل وه زارته ئیمناهی بو نه هیلانا ئەف کاری، ههروه سا ژلائی خوفه وه زارته دهرفه یا ئیرانی دی هه ماهه نگی ی دگهل عیراقی که ت بو ریگریکر ل قاجاغیا چه ک^(٢٨).

له سه ر هه مان بابته وه زارته دارایی یا ئیرانی، دفیساره کا فره ی دا کو ئاراسته ی وه زارته نافخو کریه و دووپاتی له سه ر قه دهغه کرنا بازرگانیا چه ک کریه، دیسان دایه دیارکر نه گه ره وه لاتی ئیرانی بقیه هاریکاریا ئیسرا ئیلی بکه ت دیواری چه ک و ته قه مه نییدا دشی ت ئەف کاری بریکا وه لاته ک جیران (کو مه به ست عیراق بوو) چه ک بو ئیسرا ئیلی هئارده بکه ت، چونک هئارده کرنا چه ک بو ژدهرفه بگشتی لدیف یاسا ئیرانی یا قه دهغه کریه^(٢٩).

ههروه سا جوهییان قاجاغی کرن ب که ل و په لپن گران بها ب شیوهیه ک ژور بازرگانی ی دکر، وه کی زیرو زیفی، ببو جهی زهنگینیا بازرگانین جوهی ل ئیرانی، سه ره رای هه بوونا بازرگانیا ئازاد و ئاشکر ل ئیرانی بفان که ل و په لان، ل وه سا دیار دبیت ژبه ر ئه وان باجین گران بازرگانین جوهی نه چار بووینه به رهف بازرگانیا قاجاغ بچن و خو ژ دانا باجی قورتال بکه ن.

پشتی وان ریکارین حکومه تی یین توند له سه ر سنورا ده ماهه نگی دناقه را لایه نین په یوه نیداردا و شاینه گروهی قاجاغ دهسته سه ریکه ن، پشتی دهسته سه رکرنا ئەف گروهی قاجاغی ی جوهییان کو بازرگانیا زیرو زیفی دکر، وه زارته دارایی نفیساره ک ئاراسته ی وه زارته داد دکه ت، داخاز ژی کریه کو ریکارین یاسای بو وان به رده ست بکه ن، داکو ریتمایین بازرگانی راسته کهن و دهسته لاتا یاسای بده نه کارمه ندين وه زارته دارایی و خالین گومرکی بو دیشچوون و گرته تاوانباران، ب تایبه تی ل بائیری خوره مشه ر^(٣٠).

ژلايه کي ديفه، ژبه کاربگهريا قاچاغی لسهر ئابووری پي خه لکی، ئیک ژ نفیسارتین وهزارهتا دارایی دا هاتیه، کو نامهیه کا وهزارهتی یه لژیئر ناف و نیشانی (پرنهیی) هاتیه هنارتن بو دهر وازی گومرکی یا باژیئر کرمانشان، تیدا هاتیه دیارکرن کو بازرگانین جوهری چهن دین کالایین قاچاغ لدهف خو کومرکینه، داخاز ژ جهین په یوه نیدار دکهت پیتفیه ئەف بازرگانه بهینه دهسته سهر کرن و دهست بسهر داگرتا وان کهل و پهلین قاچاغ بهیته کرن^(٣١).

ههر لسهر بابته قاچاغی کالا و شمه کین گران بها، (سهد محمد سجادی) وهزیری ئابووری ملی داخازی ژ وهزارهتا دارایی دکهت، کو فهرمانی بدهت گومرکان ژبو بهیژنخستنا چاقدیری لسهر بازرگانین جوهریان، ژبه ئاستی گازندا لسهر وان زیده بوویه، دهه مان دهم دا پیشنیار دکهت ریگری لفی دیاردی بکهت، پیتفیه باجا گومرکی لسهر بهیته کیم کرن، داکو بازرگانین جوهری بهرهف بازرگانیا ئاسایی بجن^(٣٢). ههر د بهرسقا وهزیری ملی دا، وهزارهتا دارایی دنقیساره کا فرهی دا دیاردکهت، تاکو فی دهمی چ لژنه یین نهیی و تایبهت نه هاتینه پیکئینان لدور چاقدیری بازرگانین جوهری، لی دهه مان دهم دا چاقدیری گشتی یا بهرده وامه لسهر گومرکان^(٣٣).

دراfi بیانی ئیک ژ وان بابته بو کو جوهریان ب ریکین قاچاغ دهریازدکر و خو ژدانا باجین حکومهتی فه دزین، لسهر فی بابته وهزارهتا نافخوی دنقیساره کا خودا هایداری وهزارهتا دارایی دکهت، کو هژماره کا جوهریان ههمه دانی رابوویه ب کومرکانا پاری رهش (قاچاغ) و بازاری پی دکهن، ئەف چهنده لدیف نفیسارا وهزارهتی بوویه جهی کیشی بو هاولاتییا نه ئارامی کهفتیه ناف بازاری، ژبه فان ئە گهران داخاز دهیته کرن ئەف رهفارتین جوهریان بهینه راوستاندن^(٣٤). وهزارهتا دارایی ژلائی خوفه بهرسقا ئەف داخوازی ددهت کو دی ریکارین توند بهرامبهر فان کهسان هینه کرن و دی هینه دهسته سهر کرن^(٣٥).

حکومهتا ئیرانی ریکارین خودا پهیره وکرن بو کیمکرن و نه هیلانا بازرگانیا قاچاغ، ژوان پروسین هاتینه ئەنجام دان: دهسته سهر کرنا ئەوان کالا و متایین بازرگانی پی دکر، لدیف نفیسارا وهزارهتا دارایی ئەو کهل و پهلین دهینه دهسته سهر کرن پشکهک ژوان دی زفرن بو گهنجینه یا دهولهتی و ئە گهر بازرگان شیا بسه لمینیت کو بازرگانیا وی یا ئاساییه دی تشتین وی هینه زفراندن، لی گه لهک جارن بازرگان ژ ترسا زیندان کرنی خو فه دشارت^(٣٦).

پشتی داگیرکرن ئیرانی ل سالا ١٩٤١، ئیران توشی قهیرانه کا دارایی یا مهزن بوو، بو دابینکرن پیتفیین ژبانی و کیمبوونا کالایین سهره کی، دئه نجام دا هندهک ژ بازرگانین جوهری سود ژ په یوه ندین خو دگهل هیزین هه فیه یمانان وهگرتن بو ریفه برنا بازاری رهش، کو دهرمان و پیداو یستین نوژداریین گرنک وهک: (په نسیلین و ئاسپرین) و پیداو یستین خاری و فه خاری وهک (چا و شه کر و توتن) دهاتنه قاچاگرن و کومرکن، ئەف کاله و بهرهمه ژ کوگایین سوپای بریتانیا دهاتن دهره یان و ب نرخین گه لهک گران ل بازاری رهش یین نافخوی دهاتنه فروتن، ئەف چهنده ژی بو ئە گهری کومفه بوونا سهر وهت و سامانه کی گه لهک مهزن دهستی هندهک بازرگانین جوهری^(٣٧).

بازرگانیا قاچاخ بتی چالاکیین تاکه کهسی نه بوون، به لکو تور و ریخستین بازرگانی یین ریخهر و پیشه یی هه بوون، ئەفان کهسان مفا ژ تورین سنوره دهر ب تایبهت هیلای عیراق- ئیران وهگر، کو ژبه هه بوونا کومه لگیا جوهریان یا مهزن و کاریگر ل بهغدا و بهسرا هیله کا نه هیی یا ته مام دنافه را جوهریان ئیرانی و عیراقی چیبوو.

دهرته نجام:

- پشتی بدوماهیك هاتنا نفیسینا فه کولینی ئەم گەهشتینه چەند دەرته نجامین سەرەکی و میژوویی، ئەوین کورولی بازرگانی ئابووری یا جوھییان ل ئیرانی ل سەر دەمی پەهلهویان دیاردکەن، ئەوژی ئەقەنە:
1. ب هیزبوونا ئابووری یا جوھییان فه دگەریت بۆ ئاراسته و حەزا دەستەهلاتی بۆ کیمکرنا کاریگەر یا زەلامین ئایینی ل سەر بازاری و ئافاکرنا وهلاته کێ مه دەنی. کو بقی سیاسهتی یاساین جوداکار و سنوردار هاتنه هه لوه شاندن، و ئەنجامدا کومه لگه هێ جوھییان ژ پشتگوو ئیخستی و ددویرکەتتا ئابووری بۆ نافەندا هیزا دارایی و ئابووری یا وهلاتی.
 2. بژارده یا بازرگانی یا جوھییان شیان ب شیوه کێ سەرکەفتی هه فسه نگی دناقبه را بازرگانی ئاشکرا و فهرمی، و بازرگانی قاجاغ راگرن، ئەف چەنده بوویه ئەگەر زێدەبوونا ب لەز یا سامان و سهرمایه یا جوھییان ل ئیرانی.
 3. کومه لگه ها جوھییان بوونه نافەنده کا گرنگ بۆ دروستکرنا په یوه نندی دبلوماسی دناقبه را ئیران و ئیسرائیلی ب ریکا کریارین بازرگانی، کو توره کا دبلوماتی یا ب هیز ب ریکا وان هاتبوو چاندن.
 4. هیزا جوھییان یا ئابووری یا مه زن ب شیوه کێ بنهرت ب دەستەهلاتا پەهلهویا فه هاته گریدان، دگەل نه مانا فێ دەستەهلاتی هیزا بازرگانی یا جوھییان زی هاته روخاندن، و کارین وان هاتنه دهسته سهرکرن ب بهانه یا نه ته وه یکرێ، گه له ک ژوان هاتنه سزادان. و پادشایا وان یا سهرمایه داری ب کوتایی هات و بوو سامانی کومار ئیسلامی یا ئیرانی.

- (1) لیئور استرنفلد، یهودیان فراموش شده انقلاب ایران، ایران نامه، سال (28)، شماره (4)، زمستان 1392، ص 16؛ داود منشاری، صطنت پهلوی و انقلاب اسلامی، هومن سرشار، منبع پیشین، ص 371.
- (2) Muhammed Ali Bagir, Iran Yahudileri, Kabalce Yay. (Istanbul:2024), s221.
- (3) حبیب لوی، تاریخ یهود ایران، جلد سوم، چاپ اول، (تهران: 1960)، ص 961.
- (4) روزناما هارتس، روزنامه کا جوهی ل سال 1919 ل ئیسرائیلی ل باژیری ئورشه لیم هاتبوو دامه زانندن، ل سال 1922 هاته فه گوهاستن بو باژیری ته له حبیب، ژلای چەندین که سین سه هیونی فه دهاته ریفه برن، ل سال 1936 ژلای (زمان شوکن) هاته کرین، سهرنفیسهری وی کوری وی غرشم شوکن بوو، پشتی ئەف روزنامه ژلای وان فه هاتیه کرین، بوویه روزنامه کا سهر به خو بابه تین وی بووینه بابه تین دارایی، ههروه سا ئەف روزنامه گه هشته ئاسته کێ بلند، و تا نوکه زی ئەف خیزانه بریفه دبهت، ولید العمری، الصحافة و الاعلام في اسرائيل، دليل اسرائيل العام، 2020، ص 42.
- (5) فه گوهاستیه ژ: مامون کیوان، اليهود في ایران، (لبنان: 2000)، ص 36.
- (6) محمد علی تاج پور، تاریخ دو اقلیت مذهبی یهود و مسیحیت در ایران، (تهران: 1344 ش)، ص 106 - 107.
- (7) صموئیل نتیجر، اليهود في البلدان الإسلامية 1850 - 1950، ترجمة: جمال احمد الرفاعي، سلسلة عالم المعرفة يصدرها المجلس الوطني للثقافة والفنون والآداب، (الكويت: 1995)، ص 35.
- (8) شموئیل سیجیف، المثلث الإيراني العلاقات السرية الإسرائيلية الإيرانية الأمريكية، ترجمة: غازي السعدي، دار الجليل للنشر، طبعة اولی، (عمان: 2016)، ص 245.
- (9) Anton Felton, Jewish carpet, Antique Collectors Club, 2002, p27.
- (10) ازاده نیکوئی، مهرانکیز مظاهری تهرازی، مطالعه تطبیقی نقش سیاست در هنر دو سده اخیر ایران و فلسطین اشغالی، دو فصلنامه علمی پژوهشی انجمن علمی فرش ایران، شماره (30)، (1395 ش)، ص 28.
- *هیچ پێزانینه ک ل سەر فان بازرگانا نه بوون بتنی نافین وان ل ژیدهری فارسی دا هه بوون.
- (11) شکرالله برآوریان، نقش یهودیان در بانکداری، بازرگانی و صنعت، هما سرشار، در کیتاب تروعا یهودیان ایرانی در تاریخ معاصر، جلد یکم، از انتشارات مرکز تاریخ شفاهی یهودیان ایرانی، (1996)، ص 215.
- (12) مراد آریه، ل سال 1898 ل باژیری کاشان ژدایک بوویه، درچووی قوتابخانا یانسا کاشانی بوو، ل سال 1945 بو نوینه ری جوھییان د پهرله مانی ئیرانی، ژ خولا چواردی و هه ژدی تا کو خولا بیستی بهردهوام بوو، ههروه سا بازرگانه ک

بناف ودهنگ بول ئيراني، خوداني مهزنترين كارگهها كاشي و سيراميكي بو باژيري تههراني، ل ساللا ١٩٨٩ ل تهامريكا چويه بهر دلو فانيا خودي. بو پتر پزانينا بنيره: فرهنگ يهوديان ايران. <https://www.7dorim.com>.

(١٣) روح الله كهنيتم، گنجينه هاي طلاي، (لوس انجلوس: ١٩٩٣)، ص ٢٤٥، هماسرشار، منبع بيشين، ٤٠٨.

(١٤) روح الله كهنيتم، منبع بيشين، ص ٢٤٥.

(١٥) زاده نيكوي، مهرانكيز مظاهري تههراني، منبع بيشين، ص ٢٨.

(١٦) هريبت ادوان لوبس سموئيل، كهسه كي جوهي يه ل بریتانيا ژيايه، ل ساللا (١٨٧٠) ل باژيري ليفهريول ژدايك بوويه، دهرجوي زانكويآ نوکسفورده، لدهمي مانا وي بو بریتانيا تهو هاتيه ناف ريتين سياسه تي دا، ل ساللا ١٩٠٢ بوويه ته ندامي پارتا ليبرال ل بریتانيا، پاشي ل ساللا ١٩٠٥ بوويه جيگري وهزيرو نافخو، ل ساللا ١٩١٤ تا ١٩١٥ بوويه وهزيرو نافخو، گه لهك گرنگي دايه ب دامه زراندا دهوله تا ئيسراييلي، لهوما ههولدا پشته فانيا بریتانيا بدهستخوفه بينيت بو دامه زراندا دهوله تا ئيسراييلي ل فلسستيني بو پتر پزانينا بنيره: ذياب عبو حسين الفهداوي، هريبت صموئيل حيايه و دوره سياسي في تاسيس الكيان الصهيوني، مجلة كلية التربية الساسية، العدد الرابعون و السبعون، كلية اداب (جامعة الانبار: ٢٠١٢)، ص ٢١٣-٢١٥.

(١٧) Anton Felton, Ibid., P. 89-91.

(١٨) هوزين جوهيين بهرزه بووي، ب ئينگيزي (Lost Tribes) تهو هوزين جوهي نه يين دهوئين ئاشووري و بابليان دا ب تاييه تي زي دهووا ساللا ٧٢٢ ب. ز هاتينه راكيشان ژ فلسستيني بو ميزو بوتاميا، و دگهل نه تهوئين دي تيكهل بوون، و پشتي وي بهرزه بوون لهوما د ميژوويي دا ب هوزين بهرزه بووي دهينه نياسين، تهو هوزه بريتي نه ژ (رهئوين، شهمعون، دان، نه فتالي، جاد، ئاشير، يه ساكار، زه قولون، نه فرايم و مه نه ششه) يين كورين يه عقوبي (بايري جوهيان)، بغي رهنگي ب تي دوو هوزين جوهيان مايه ره سه نه و ژي (لاوي و بنيامين)، بو پتر پزانينا بنيره: مهيجهر سو، گه شتيك بو ميسو بوتاميا و كوردستان له بهرگي نادياردا - له گهل تيبينيه ميژووييه كان له باره ي تيره و خيله كان كورد و كلدانه كان كوردستانه وه، و: مينه، له بلا و كراوه كان كتيخانه ي يادگار (سليمان: ٢٠١٨)، ل ٣٨٠؛ آزاده نيكوي، مهرانكيز مظاهري تههراني، منبع بيشين، ص ٣٢؛

Asahel Grant, Nasturiler ya da kayip kabileler – Bir Misyonerin Nasturilere dair izlenim ve düşünceleri, çev: Hikmet İlhan, Avesta Yayınları, (İstanbul: 2015), S.S. 93 - 98.

(١٩) آزاده نيكوي، مهرانكيز مظاهري تههراني، منبع بيشين، ص ٣٩.

(٢٠) علي اكبري بايگي، اسنادي از صنعت فرش ايران (١٢٩٢-١٣٥٧ ش)، جلد اول، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامي،

(تهران: ١٣٨١)، ص ٢٥٢-٢٥٣.

(٢١) ريحانه اعراي ناييني، بررسي نقش يهوديان در تجارت و معرفي فرش ايران از دوره قاجار تا شروع اسلامي، پايان نامه كارشناسي ارشد، ١٣٩٥ ش، ص ١٢٨، علي اكبري بايگي، منبع بيشين، ص ٢٦٤.

(٢٢) غلامرضا امامي، خاطرات مثير عزراي، نشر علم، (تهران: ١٣٩٣)، ص ٥٠٧-٥٠٨.

(٢٣) حشمت الله كرمانشاهجي، تحولات اجتماعي يهوديان ايران در قرن بيستم، نشر شركت كيتاب، (بي جا: ١٣٨٦ ش)، ص ٩٤ - ١٠١.

(٢٤) همان منبع، ص ٢٢٧.

(٢٥) همان منبع، ص ٢٩٣.

(٢٦) و.د، شماره: ١٥٠٧/ن/٨٢١٤٧، ١٣٣١/١٢/٨ ش.

(٢٧) و.د، شماره، ١٦٨٤٦، ١٣٢٣/٦/٤ ش.

(٢٨) و.د، شماره ٥٠٩٦/م، ١٣٢٧/٤/٧ ش.

(٢٩) و.د، شماره، ٥١٩٢/م، ١٣٢٧/٥/١٩ ش.

(٣٠) و.د، شماره، ٣٨٣٧٧/٢٢/١٦٨٤٦، ١٣٢٣/٧/٤ ش.

(٣١) و.د، شماره، ١٠٩٤٠، ١٣٣٠/٥/٢١ ش.

(٣٢) و.د، شماره، ٦٨٧/م، ١٣٣٠/١٢/٢٦ ش.

(٣٣) و.د، شماره، ٣٨٥٣/م، ١٣٣١/١/١٥ ش.

(٣٤) و.ك، شماره، ١٥٠٧٠/ن/٨٣١٦٧، ١٣٣١/١٢/٨ ش.

(٣٥) و.د، شماره، ٤١٥٠/م، ١٣٣١/١٢/٢٥ ش.

(٣٦) و.د، شماره، ٣١٦٥١/٥/١٥، ١٣٣٤ ش.

(٣٧) Clawson, Patrick, Knitting Iran together, The Allied Occupation and Economic Disruption 1941-1945, International Journal of Middle East Studies, Vol.25, No.3, 1993, pp.402-405.

ليستا ژندهران

نیک / به لگه نامه:

أ- فارسی:

١. و.د، شماره: ١٥٠٧/ن/٨٢١٤٧، ١٣٣١/١٢/٨ ش.
٢. و.د، شماره، ١٦٨٤٦، ١٣٢٣/٦/٤ ش.
٣. و.د، شماره ٥٠٩٦/م، ١٣٢٧/٤/٧ ش.
٤. و.د، شماره، ٥١٩٢/م، ١٣٢٧/٥/١٩ ش.
٥. و.د، شماره، ١٦٨٤٦/٢٢/٣٨٣٧٧، ١٣٢٣/٧/٤ ش.
٦. و.د، شماره، ١٠٩٤٠، ١٣٣٠/٥/٢١ ش.
٧. و.د، شماره، ٦٨٧/م، ١٣٣٠/١٢/٢٦ ش.
٨. و.د، شماره، ٣٨٥٣/م، ١٣٣١/١/١٥ ش.
٩. و.ك، شماره، ١٥٠٧٠/ن/٨٣١٦٧، ١٣٣١/١٢/٨ ش.
١٠. و.د، شماره، ٤١٥٠/م، ١٣٣١/١٢/٢٥ ش.
١١. و.د، شماره، ٣١٦٥١/٣/١٥/٥/١٣٣٤ ش.

دوو/ نامه یین ماجستیژی:

أ- فارسی:

١٢. نایینی، ریحانه اعرابی، ١٣٩٥، بررسی نقش یهودیان در تجارت و معرفی فرش ایران از دوره قاجاریه تا شروع انقلاب اسلامی، پایان نامه کارشناسی ارشد، بی جا.

سی/ پهرتوک:

أ- عهره یی:

١٣. سموئیل سچیف، ٢٠١٦، المثلث الايراني العلاقات السرية الاسرائيلية الايرانية لامريكية، ترجمة: غازي السعدي، دار الجليل للنشر، الطبعة اولی، عمان.
١٤. صموئیل نتیجر، ١٩٩٥، اليهود في البلدان الاسلامية (١٨٥٠ - ١٩٥٠)، ترجمة: جمال احمد الرفاعي، سلسلة عالم المعرفة يصدرها المجلس الوطني للثقافة والفنون والآداب، الكويت.
١٥. مامون کیوان، ٢٠٠٠، اليهود في ايران، لبنان .

ب- فارسی:

١٦. امامی، غلامرضا، ١٣٩٣، خاطرات مئیر عزرا ی، نشر علم، تهران.
١٧. بایگی، علی اکبری، ١٣٨١، سنادی از صنعت فرش ایران (١٢٩٢-١٣٥٧ ش)، جلد اول، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران.
١٨. تاج پور، محمد علی، ١٣٤٤، تاریخ دو اقلیت مذهبی یهود و مسیحیت در ایران، موسسه مطالعاتی فراهانی، تهران.
١٩. لوی، حبیب، ١٩٦٠، تاریخ یهود ایران، جلد سوم، چاپ اول، تهران.
٢٠. شکرالله برآوریان، ١٩٩٦، نقش یهودیان در بانکداری، بازرگانی و صنعت، هما سرشار، در کیتاب تروعا یهودیان ایرانی در تاریخ معاصر، جلد یکم، از انتشارات مرکز تاریخ شفاهی یهودیان ایرانی.
٢١. کرمانشاهی، حشمت الله، ١٣٨٦، تحولات اجتماعی یهودیان ایران در قرن بیستم، نشر- شرکت کیتاب، بی جا.
٢٢. کهنیم، روح الله، ١٩٩٣، گنجینه های طلایی، لوس آنجلوس

ج- ئنگلیزی:

23. Felton, Anton ,2002, Jewish carpet, Antique Collectors Club.

د- کوردی:

٢٤. سون، مهيجهر، ٢٠١٨، گهشتیک بۆ میسۆپۆتامیا و کوردستان له بهرگی نادیاردا - له گهڻ تیبینییه میژووویه کان له باره ی تیره و خێله کانی کورد و کلدانه کانی کوردستانه وه، و: مینه، له بلاوکراوه کانی کتبخانه ی یادگار، سلیمانی.

ه-ب زمانی تورکی:

25. Grant, Asahel, 2015, Nasturiler ya da kayıp kabileler – Bir Misyonerin Nasturilere dair izlenim ve düşünceleri, çev: Hikmet İlhan, Avesta Yayınları, İstanbul.
26. Bagir, Muhammed Ali, 2024, Iran Yahudileri, Kibalce Yay. Istanbul.

چوار / گوتار:

أ- عهدهی:

27. فهداوی، ذیاب حسین، ٢٠١٢، هربرت صموئیل حیاته و دوره سیاسی فی تاسیس الکیان الصهیونی، مجلة كلية التربية الساسية، العدد الرابعون و السبعون، كلية اداب، جامعة الانبار.

ب- فارسی:

28. تهرانی، ازاده نیکوئی، مهرانکیز مظاهری، ١٣٩٥، مطالعه تطبیقی نقش سیاست در هنر دوسده اخیر ایران و فلسطین اشغالی، دو فصلنامه علمی پژوهشی انجمن علمی فرش ایران، شماره (٣٠)، بی جا.

ج- ئینگلیزی:

29. Clawson, Patrick, 1993, Knitting Iran together, The Allied Occupation and Economic Disruption 1941-1945, International Journal of Middle East Studies, Vol.25, No.3.

د- سایتین ئه لکترونی:

30. فرهنگ یهودیان ایران. <https://www.7dorim.com>
31. ولید العمری، الصحافة و الاعلام فی اسرائیل، دلیل اسرائیل العام، ٢٠٢٠، <https://www.palestine-studies.org>

List of sources

1. Documents:

A. Persian:

1. WD, No.: 1507/N/82147, 8/12/1331sh.
2. W. D., No., 16846, 4/6/1323sh.
3. WD, No. 5096/M, 7/4/1
4. W. D., Number, 5192/M, 19/5/1327sh.
5. W.D., No., 16846/22/38377, 4/7/1323sh.
6. W. D., No., 10940, 21/5/1330sh.
7. W.D., Number, 687/m, 26/12/1330sh.
8. W. D., Number, 3853/M, 15/1/1331sh.
9. W. K, Number, 15070. N/83167, 8/12/1331sh.
10. WD, No., 4150/M, 25/12/1
11. W.D., No., 31651/15/5/1334sh.

2. Master's degrees:

A. Persian:

12. Naini, Rihana Arabi, 2016, Survey of the Role of Jews in Iranian Carpet Trade and Introduction from the Qajar Period to the Beginning of the Islamic Revolution, Arshad Expert Thesis, B.J.

Three/ Book:

A - Arabic:

13. Shmuel Sijif, 2016, The Iranian Trilogy of Syrian-Israeli-Iranian-American Syrian Relations, translated by Ghazi al-Saadi, Dar al-Jalil Publishing House, First Edition, Oman.
14. Samuel Nitijer, 1995, Jews in Islamic Countries (1850 – 1950), translated by Jamal Ahmad al-Rifa'i, World of Knowledge Series, published by the National Council of Culture and Arts Waladab, Kuwait.
15. Mamoun Keyvan, 2000, Jews in Iran, Lebanon.

B. Persian:

16. Imami, Gholam Morza, 2014, Memoirs of Meir Ezrai, Nashr-e-Alam, Tehran.

17. Baigi, Ali Akbari, 2002, Documentation of Iranian Carpet Industry (1292-1357), Volume 1, Ministry of Culture and Islamic Guidance, Tehran.
18. Tajpour, Mohammad Ali, 1965, History of the Jewish and Christian Religious Minorities in Iran, Farahani Research Institute, Tehran.
19. Louie, Habib, 1960, Tarikh Yehud Iran, Volume 1, First Edition, Tehran.
20. Shokrullah Baravarian, 1996, The Role of Jews in Banking, Bazaar and Industry, Hama Sarshahr, in the book Troa of Iranian Jews in Contemporary History, volume, published by the Oral History Center Iranian Jews.
21. Kermanshahchi, Heshmatullah, 2007, Social Changes of Iranian Jews in the Twentieth Century, Book Company Publishing House, Bija.
22. Kanim, Ruhollah, 1993, Talayi Treasures, Los Angeles
C. English:
23. Felton, Anton, 2002, Jewish Carpet, Antique Collectors Club.
D-Kurdish:
24. Sun, Major, 2018, A Journey to Mesopotamia and Kurdistan in Unknown Volume – with Historical Notes on Kurdish and Chaldean Tribes of Kurdistan, and: Mina, Yadgar Library Publications, Sulaimani.
e-b Turkish language:
25. Grant, Asahel, 2015, Nasturiler ya da Kayıp Kabileler – Some Missionaries Nasturilers Their Ice and Destruction, See: Hikmet İlhan, Avesta Yayınları, Istanbul.
26. Bagir, Mohammad Ali, 2024, Iranian Jews, Cavalry Eye. Istanbul.
Four/ Discourse:
A- Arabic:
27. Fahdawi, Ziab Hussein, 2012, Herbert Samuel's Life and Political Role in the Establishment of the Zionist Entity, Journal of the Faculty of Basic Education, Numbers Four and Seven, Faculty of Arts, Anbar University.
b) Persian:
28. Tehran, Azadeh Nikoei, Mehrankiz Mozaheri, 2016, Applied Study of the Role of Politics in the Last Two Centuries of Iran and Occupied

Palestine, Two Scientific Research Journals of the Carpet Scientific Association Iran, No. (30), BJA.

C. English:

29. Clawson, Patrick, 1993, Knitting Iran Together, The Allied Occupation and Economic Disruption 1941-1945, International Journal of Middle East Studies, Vol.25, No.3.

D. Electronic sites:

.30 Iran Jewish Dictionary <https://www.7dorim.com>.

.31 Walid al-Omri, Newspapers and Media in Israel, Dalil Israil al-Aam, 2020,

<https://www.palestine-studies.org>

